

patterns of possible crime development, the author proposes to investigate the perspective (predicted) effects of crime.

Keywords: the impact of crime, the consequences of crime classification, types of consequences of crime.

Микитин Ю.І.

СІМЕЙНІ КОНФЕРЕНЦІЇ І КОЛА ЯК ФОРМИ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

УДК 343.137

Зовнішній вираз відновного правосуддя позначають терміни – «форма», «модель», «програма».

Резолюція Економічної та Соціальної Ради ООН «Про основні принципи застосування програм відновного правосуддя у кримінальному судочинстві» від 24 липня 2002 р., виділяє три основні форми відновного правосуддя: 1) сімейні конференції; 2) кола правосуддя; 3) медіація [1].

Сімейні конференції та кола правосуддя, в порівнянні з медіацією, не набули значного застосування у світі. Історія української кримінально-процесуальної політики у різних проявах знала усі форми відновного правосуддя. Проте найпоширенішою та найбільш адекватною українським реаліям та ментальності є медіація. Однак сімейні конференції та кола правосуддя теж застосовують на певну увагу.

Сімейні конференції (далі - конференції) найпоширеніші в Новій Зеландії. Така форма вирішення кримінально-правових конфліктів існувала в традиціях корінного населення, яке негативно сприймало традиційну систему кримінального процесу. Під впливом росту злочинності неповнолітніх серед корінного населення у 1989 р. була реформована ювенальна юстиція шляхом прийняття закону «Про дітей, молодь та їх сім'ї» [2, с. 154]. Незважаючи на те, що зазначений правовий акт було засновано на традиціях лише спільноти Маорі, він поширював свою чинність на все населення Нової Зеландії [3, с.2].

Відповідно до закону «Про дітей, молодь та їх сім'ї», порушені кримінальні справи щодо неповнолітніх передаються поліції і судами для вирішення на конференції.

Конференція є зустріччю потерпілого і правопорушника, у якій беруть участь також сім'ї кожної зі сторін, родичі (особливо це стосується неповних та неблагополучних сімей) та авторитетні у громаді люди. У конференціях також можуть брати участь адвокат потерпілого чи правопорушника або юрист, що призначається судом. Конференцію організовує соціальний працівник за рішенням поліції, яка є представником обвинувачення чи суду. Ф. МакЕлрі наголошує, що представники поліції не можуть проводити конференції, оскільки у такому випадку орган розслідування і обвинувачення може впливати на прийняття рішення про форми і обсяг відповідальності правопорушника [4, с. 19].

Під час зустрічі всі присутні мають право висловити свої думки, дослідити факти і знайти загальне рішення проблеми. При цьому мова йде не тільки про відшкодування збитків. На конференції обговорюється питання про позбавлення волі чи застосування реабілітаційної програми [5, с. 407]. Характерно, що таке рішення має бути прийнято одноставно.

Як зазначає Д. Маєрс, одним із основних завдань конференції є вплив на правопорушника з метою усвідомлення, прийняття відповідальності за вчинений злочин і спрямування його на шлях виправлення [6, с. 67].

За результатами конференції укладається угода. Вона може передбачати накладення на правопорушника обов'язку вибачитись перед потерпілим, відпрацювати громадські роботи, відшкодувати завдану злочином шкоду, взяти участь у виховних програмах. Угода, досягнута за результатами конференції, містить рекомендації суду щодо можливого перебігу кримінального процесу чи призначення покарання. Суд приймає остаточне рішення у кримінальній справі з врахуванням результатів конференції. Проте він може відхилити її результати і призначити покарання самостійно [7, с. 32].

У випадку прийняття судом рішення конференції при вчиненні злочину невеликої тяжкості, кримінальна справа закривається, а до правопорушника застосовуються заходи, що були нею прийняті. Якщо вчинено тяжкий злочин (розбій, зґвалтування), проведення конференції допускається з метою відшкодування ма-

теріальної і моральної шкоди потерпілій особі, але це не виключає застосування покарання за рішенням суду [6, с. 69].

Використання відновного правосуддя щодо повнолітніх на законодавчому рівні чітко не закріплено. Статті 11, 12 Кримінального кодексу Нової Зеландії передбачають обов'язок правопорушника відшкодувати потерпілому шкоду, яка була завдана злочином. Фактично ці норми, які носять загальний характер, і є формальною підставою для проведення відновних процедур щодо повнолітніх, оскільки, як вважають А. Моріс та Дж. Максвел, застосування конференцій до повнолітніх правопорушників охоплюють незначну кількість злочинів [7, с. 207].

У 1996 р. у Новій Зеландії розпочато проведення конференцій при вчиненні тяжких злочинів повнолітніми (злочини проти власності, злочини проти життя і здоров'я особи, що спричинили тяжкі наслідки).

В загальному, велика кількість потерпілих (94%) висловлюють бажання брати участь у конференціях. Але з різних причин їх відсоток становить тільки 50%. Більшість із них (60%) задоволені результатами конференцій. Проте 25% потерпілих, які брали участь у таких процедурах, вважають, що це завдало їм шкоду [6, с. 70]. А. Моріс вважає, що отримані подекуди негативні дані означають не фундаментальні помилки в цих процесах, а «наявність практики, яка не приділяє належної уваги потребам потерпілих» [7, с. 31].

Незважаючи на існуючі проблеми, у Новій Зеландії конференції функціонують настільки успішно, що близько 80% кримінальних справ, які направляються на дану відновну процедуру, закриваються після їх проведення [5, с. 409].

Конференції стали частиною формальної системи правосуддя не тільки Нової Зеландії. У 1991 р. в Австралії з ініціативи поліції розпочалось впровадження конференцій у практику. У 1993-1994 рр. у Західній та Південній Австралії така форма відновного правосуддя була закріплена на законодавчому рівні. За аналогією з новозеландським варіантом, конференції в Австралії ініціювалися поліцією та судом і стосувалися злочинів, які вчиняли неповнолітні [8, с.54].

У різних частинах Австралії конференції мають свої місцеві особливості. Як зазначає Т. Оконнел, на півдні Австралії проведення конференцій координує спеціально підготовлений офіцер поліції, а основна мета процедури спрямована на вирішення питання про відшкодування шкоди, що завдана злочинцем [9, с. 14]. П. Макколд говорить, що конференції можуть бути проведені не тільки представниками поліції, а й іншими членами громади, що пройшли відповідну підготовку (наприклад, вчителі) [10, с. 4]. Як бачимо, австралійський варіант, на відміну від новозеландського, допускає активну роль поліції у процесі проведення конференції. Наприклад, у Південній Австралії конференції проводить ювенальний суддя, на розгляд якого надійшла кримінальна справа.

Конференції в Австралії повторюють новозеландську форму відновного правосуддя [6, с. 63].

Зважаючи на особливості новозеландських та австралійських конференцій, враховуючи українську побудову сім'ї, родини, таку форму відновного правосуддя в нашій державі слід було б назвати «родинні конференції». Застосування родинних конференцій в Україні могло б бути ефективним у громадах з невеликою кількістю жителів, що характеризуються компактним проживанням на певній території або етнічною ознакою. Загалом застосування родинних конференцій видається досить складним і не характерним для сьогодення.

Кола правосуддя (далі – кола) вперше почали застосовуватися на офіційному рівні в Канаді у 80-х роках ХХ століття як частина політики індіанських общин щодо своїх злочинців.

На даний час кола як частина кримінального процесу функціонують у Канаді та на півночі Сполучених Штатів Америки.

Перша програма примирення потерпілого і правопорушника в Канаді була реалізована в м. Кітченер, штат Онтаріо, в 1974 р. На даний час в Канаді існує більше 150 аналогічних програм (проектів) по всій країні. Можливість застосування відновного правосуддя у цій країні була закріплена у 1996 р. [11, с. 36-37] шляхом доповнень до Кримінального кодексу статтями 717-1 та 717-2. Дані норми, визначаючи принципи винесення вироку і закріплюючи необхідність індивідуального підходу до кожної роз-

глянутої справи, допускають можливість застосування відновних процедур як альтернативу чи доповнення до традиційних правил кримінального процесу [12, с. 178].

Певний час у системі кримінального процесу кола розглядались як альтернативний спосіб призначення покарання. Проте невдовзі практика показала, що призначення покарання становило лише незначну частину більш глибокого процесу – співпраці потерпілих і правопорушників, особистісним змінам та запобіганню повторних злочинів. З цієї причини термін «Кола оголошення вироку» було замінено терміном «Кола примирення» [13, с. 41].

Провідну роль в організації кіл відновного правосуддя здійснюють комітети громадського правосуддя¹.

Ініціювати проведення кола можуть поліція, суд, служба пробації, правопорушники, потерпілі, їх родичі. Відновне правосуддя застосовується в Канаді на різних стадіях кримінального процесу. Так, згідно із статтею 717 Кримінального кодексу Канади і розділом 4 урядової Постанови про неповнолітніх правопорушників, поліція може передати справу на розгляд і застосувати до них альтернативні міри покарання чи інші виправні програми до того, як висувати обвинувачення.

Після пред'явлення обвинувачення справу можуть передати на розгляд в одну з альтернативних програм чи у комітет громадського правосуддя. Хоча ця форма в основному зорієнтована на неповнолітніх правопорушників, вона нерідко використовується для роботи з повнолітніми правопорушниками (в цьому випадку її називають форумом громадського правосуддя) [14, с.279].

Як зазначає Д. Маерс, в Канаді кола застосовуються на різних стадіях кримінального судочинства [6, с.64].

На думку К. Праніс, Б.Стюарта, М. Уеджа [13, с.167-219] є чотири етапи кола:

1) визначення доцільності проведення кола. На даному етапі комітет громадського правосуддя приймає рішення про доцільність застосування тієї чи іншої форми відновного правосуддя.

1 Громадські утворення, до складу яких входять представники певної спільноти, як правило в межах населеного пункту, а також судді, прокурори, адвокати, офіцери пробації. Особливо активно до впровадження програм відновного правосуддя залучена Канадська королівська кінна поліція.

Якщо ініціатором кола був правопорушник, то на даному етапі розглядається його заява. Для того, щоб така заява була прийнята, він повинен письмово визнати свою вину у вчиненні злочину. Формалізоване визнання вини направляється до суду. До «кола розгляду заяв», як правило, входять представники поліції, служби пробації, соціальні працівники. Приймаючи рішення про проведення кола, комітет громадського правосуддя має враховувати думку потерпілої сторони, дотримуючись принципу добровільності. У випадку позитивного рішення щодо проведення кола, правопорушник повинен розробити план дій, який спрямований на усунення шкоди, завданої злочином і виправлення своєї поведінки. Як правило, такий план стає частиною договору, а згодом і частиною вироку кола, і навіть елементом вироку суду. Характерно, що на кола можуть направлятися усі кримінальні справи, незалежно від тяжкості вчиненого злочину.

2) підготовка до проведення кола. Даний етап передбачає вибір посередників, які будуть організовувати роботу кола. Це так звані «хранителі кола». Вони інформують потенційних учасників про їхню участь та роль у вирішенні кримінально-правового конфлікту, проводять організаційну та роз'яснювальну роботу.

3) проведення кола (досягнення консенсусної угоди для винесення вироку). Залежно від організаційної побудови, структурно кола відновного правосуддя поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішнє коло складається з потерпілого, правопорушника, їх родичів. Зовнішнє коло утворюють представники громади, суду, прокуратури, захисту, служби пробації. Різновиди кіл та особливості їх проведення у різних частинах Канади та Сполучених Штатів Америки зумовлені місцевою специфікою історичного розвитку.

У випадку наявності судді, прокурора, адвоката, що є поширеним явищем під час кола примирення, вони виконують свої функції традиційно, як і в межах судового процесу. Остаточне рішення на колі має бути прийняте одногосно. Якщо досягається позитивний результат внаслідок, то обвинувачення може бути тимчасово відхилене [12, с.169-171]. У випадку не досягнення

згоди стосовно вироку, суд бере до уваги процес, що відбувався у колі при винесенні вироку.

Окрема увага приділяється розгляду справ, де учасниками є корінні жителі Канади. У цих випадках можливе застосування звичаєвих норм відповідної етнічної групи. Однак Верховний Суд Канади зауважує, що, у випадку вчинення тяжких злочинів (наприклад, вбивство), походження правопорушника не визначає застосування спеціальної процедури розгляду [12, с.173].

4) контроль за виконанням рішення. Функцію перевірки здійснює комітет громадського правосуддя, який повідомляє суд про відповідний результат. На основі інформації про перебіг кола, укладення договору під час нього, а також виконання зобов'язань, суд виносить остаточний вирок у кримінальній справі.

На стадії винесення вироку результати кіл допомагають судді при його формуванні. Суд може повністю або частково врахувати рішення кола. Дуже часто таке рішення стає основою самого вироку.

На думку К. Далі та Р. Іммарижеона, основними завданнями кіл є розв'язання конфліктів, відновлення порядку, гармонії і «зцілення» правопорушника, жертви і суспільства [8, с. 2].

Кола включають альтернативні підходи до вирішення кримінальних ситуацій: залучення членів місцевої громади, що сприяє їхній консолідації; організація зустрічі потерпілого і правопорушника; залучення до процесу обговорення і прийняття рішення членів родини та друзів потерпілого і правопорушника. Справедливість у процесі проведення кіл забезпечується через надання кожному учаснику рівних можливостей під час обговорення та прийняття рішення.

За результатами проведеного аналізу статті канадського судді Б. Стюарта «Кола правосуддя: медіація і консенсус «Зміна мечів на орала» [15], можемо зробити висновок, що існує багато різновидів кіл. Їхні відмінності, в основному, зумовлені цілями їх проведення, складом учасників. Наприклад, кола, що спрямовані на визначення форми, розміру, особливостей відшкодування шкоди, що завдана злочином; кола, які встановлюють можливі санкції для правопорушника; кола, що організуються з метою

мінімізації психологічного впливу злочину на потерпілого тощо. За суб'єктивним складом кола правосуддя поділяються на такі, що до свого складу залучають традиційних учасників кримінального процесу (судді, прокурори, адвокати), та такі, що передбачають участь тільки потерпілого, правопорушника, членів їх сімей, представників місцевої громади. Розрізняють також кола оголошення вироку.

Важко не погодитись з Б. Стюартом, який підкреслює, що у багатьох випадках успіх кіл правосуддя полягає не в досягненні згоди, договору для закінчення кримінального процесу, а в примиренні інтересів і відновленні взаємовідносин під час самого процесу [15, с. 6].

У Канаді було проведено ряд досліджень щодо рівня впливу тієї чи іншої відновної ініціативи на розв'язання проблем, що стоять перед кримінальним судочинством в цілому. Оцінка відновних програм виявилася ефективною в аспекті просування альтернатив позбавленню волі [16, с.217].

Посередництво – це найпопулярніший спосіб розв'язання конфліктів, у тому числі в кримінальних справах, у Сполучених Штатах Америки, – відзначає Р. Гудін [17, с. 12]. Проте говорити про загальне поширення і застосування кіл чи інших форм відновного правосуддя у цій країні не можна. Мав нагоду переконатися, що далеко не всім відомий такий підхід до розв'язання кримінально-правових конфліктів. Зокрема, під час стажування у цій країні в 2009 р. відбулась зустріч з представниками Асоціації барестерів¹ м. Де-Мойн (Айова), які зазначили, що для них є новим терміни «відновне правосуддя», «кола» в контексті кримінального процесу, а про застосування медіації їм відомо тільки у межах сімейних правовідносин.

Попри це слід зазначити, що відновне правосуддя, насамперед кола, у Сполучених Штатах Америки функціонують як частина кримінального процесу. Проте єдності щодо того, на якій саме стадії провадження вони можуть бути використані, немає. У переважній більшості кримінальних справ кола проводилися до винесення рішення судом. Проте, як зазначає Д. Маєрс, 28%

1 Аналог колегії адвокатів в Україні

відновних програм застосовувалися після винесення судового рішення і, переважно, до застосування покарання та розглядалися як реабілітаційна, реінтеграційна процедура [6, с. 71]. Узагальнюючи кримінально-процесуальні норми різних штатів та практику, можна зробити висновок, що кримінальна справа може бути спрямована на таку процедуру з ініціативи поліції, прокурора або суду. Вона проводиться спеціально підготовленими працівниками поліції, департаменту обвинувачення генеральних прокуратур штату, громадських або релігійних організацій. Дослідження М. Умбрайта та Дж. Грінвуда показують, що більшість відновних програм проводилися недержавними (громадськими) (43%) та релігійними організаціями (22%) [16, с. 247].

Переважна більшість кримінальних справ, щодо яких проводилися кола, стосувалися неповнолітніх.

Важливо відзначити, що одним з визначальних критеріїв можливості застосування відновного правосуддя є тяжкість вчиненого злочину. У Сполучених Штатах Америки найчастіше на кола передають кримінальні справи, що стосуються вчинення хуліганства, нанесення легких тілесних ушкоджень, крадіжок.

На думку Р. Коатс, М. Умбрайта, Б. Вос, кола правосуддя позитивно впливають на гуманізацію кримінального процесу [18, с. 33].

Попри позитивні результати кіл, ще на початковому етапі їхнього запровадження у кримінальний процес простежувалися певні загрози. Насамперед, це стосується справедливості процесу, суб'єктного складу, неупередженості (нейтральності) посередника («хранителя кола»), доцільності проведення кіл «винесення вироку», оскільки остаточне рішення щодо покарання за вчинений злочин приймає виключно суд.

За своєю сутністю кола схожі до конференцій. Проте особливістю кіл є те, що вони передбачають залучення значно більшої кількості учасників, не тільки членів сім'ї, близьких родичів як у конференції, а також членів громади, представників прокуратури, суду, адвоката. Кола, на відміну від конференцій, структурно складніші, можуть складатися з декількох елементів. Також порядок прийняття рішень кола, в порівнянні з конференцією, зва-

жаючи на суб'єктний склад, ускладнений. Відповідно тривалість кола, як правило, є більшою.

Вбачається, що застосування кіл, як і родинних конференцій, в Україні є проблематичним в сучасних умовах розвитку суспільства.

1. Резолюція ООН «Про основні принципи програми відновного правосуддя у кримінальних справах» від 24 липня 2002р./ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.commonground.org.ua/dld/RJU_bulletin/RJU.Vol.1-2.content_ukr.html.
2. Землянська В.В. Запровадження відновних підходів: зміна погляду на кримінальне судочинство./В.В. Землянська// Журнал «Право України». –2003. – №10. – С.154–156.
3. Mason A. Restorative justice: courts and civil society/A. Mason// Restorative Justice: Philosophy to Practice. – 2000. – P. 1–7.
4. МакЭлри. Новозеландская модель семейных конференций. [Електронний ресурс]/ МакЭлри Фредерик//Без Тюрем. Лучшие практические достижения наряду с процессом уголовного правосудия. – Кингстон, штат Онтарио, Канада, 1998. – Режим доступу: <http://www.sprc.ru/library.html#rj>.
5. Маляренко В.Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: [монографія]/ В.Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 512 с.
6. Маерс Д. Международный обзор программ восстановительного правосудия: [специальное издание для участников конференции «Формирование украинской модели восстановительного правосудия», К., 2004. – 102 с.
7. Morris A., Young W. Reforming criminal justice: the potential of restorative justice/A. Morris, W. Young// In Restorative Justice: Philosophy to Practice. – 2000. – P. 11-31.
8. Дали К., Имарижеон Р. Прошлое, настоящее и будущее восстановительного правосудия: некоторые критические размышления; [пер. с англ. А. Лаптевой]/ К. Дали, Р. Имарижеон. – М.: Центр „Судебно-правовая реформа”, 2001. – 84 с.
9. O'Connell T. Resolving Crime in the Community: Restorative Justice Reforms in New Zealand and Australia/ T. O'Connell// Resolving Crime in the Community: Mediation in Criminal Justice. London, ISTD. –1994. – P.12-18.
10. McCold P. Overview of Mediation, Conferencing and Circles [report on the Tenth United Nations Congress on Crime Prevention and the

- Treatment of Offenders*]/P. McCold. – Vienna. – 2000. – April 10-17. – P. 4-17. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/jr000241.pdf>.
11. *Use of Adult Alternative Measures in Saskatchewan 1999-2000 and 2000-2000 //Policy, Planning and Evaluation.* – 2003. – April. – P. 27-61.
  12. *Restorative Justice in Canada: A Consultation Paper Ottawa. Department of Justice, Canada.* – 2000./ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justice.gc.ca/eng/pi/pcvl-cpcv/cons.html>
  13. Праніс К. Кола примирення. Від злочину до повернення в громаду: [пер. з англ.]/ К. Праніс, Б. Стюарт, М. Уедж. – К.: Видавець Захаренко В.О., 2008. – 272с.
  14. Griffiths C. *The victims of crime and restorative justice: the Canadian experience*/C. Griffiths. – *International Review of Victimology*, 6. – 1999. – P. 279-294.
  15. Stuart B. *Circle sentencing: mediatoin and consensus «Turning swords into Ploughshares»*/ B. Stuart. – *Accord.* –1995. – June. – P.1-10.
  16. Umbreit M. *Mediation of Criminal Conflict: an assessment of programs in four Canadian Provinces*/ M. Umbreit//Center for Restorative Justice and Peacemaking. University of Minnesota. – 1995. – P. 1-95. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scribd.com/doc/1208944/Criminal-Justice-Reference-167887>.
  17. Гудин Р. Посередництво: загальний огляд альтернативного способу розв'язання конфліктів [Електронний ресурс]/ Р. Гудин //Посередництво та суди./ Електронний часопис Департаменту США «Питання демократії» – 1999. – №12. – 38 с. – Режим доступу до журн.: <http://www.commonground.org.ua/dld/MediationAndCourts.zip>.
  18. Коатс Р. *Круги восстановительного правосудия в Южном Сент-Поле, Миннесота: [Електронний ресурс]/ Р. Коатс, М. Умбрайт, Б. Вос.* – Режим доступу: http://www.commonground.org.ua/dld/Circles_study_rus.zip.

Микитин Ю.І. Сімейні конференції і кола як форми відновного правосуддя

Стаття присвячена сімейним конференціям і колам правосуддя як формам відновного правосуддя. У цій статті проведено аналіз даних форм відновного правосуддя, досліджено їхню історію, сутність, структуру, порядок організації і здійснення. Також розглянуто можливі правові наслідки кримінального процесуального і кримінально правового характеру.

Ключові слова: відновне правосуддя, кола правосуддя, сімейні конференції, медіація, примирення.

Микитин Ю.И. Семейные конференции и круга как формы восстановительного правосудия

Статья посвящена семейным конференциям и кругам правосудия как формам восстановительного правосудия. В этой статье проведен анализ данных форм восстановительного правосудия, исследована их история, сущность, структура, порядок организации и осуществления. Также рассмотрены возможные правовые последствия уголовного процессуального и уголовно правового характера.

Ключевые слова: восстановительное правосудие, круги правосудия, семейные конференции, медиация, примирение.

Mykytyn Y.I. Family conferences and circles as a form of restorative justice

The article is devoted to the domestic conferences and circles of justice as to the forms of restorative justice. In this article these forms of restorative justice are analyzed, their history, essence, structure, order of organization and realization, are also investigated. In addition to this, the possible law consequences of criminal judicial and criminal legal character are considered.

There are three basic forms of restorative justice : 1) domestic conferences; 2) circles of justice; 3) mediation. Domestic conferences (are the most widespread in New Zeland, Australia. A conference is meeting of victim and offender, in which families each of parties, relatives (especially it touches incomplete and disadvantaged families) and reputable people in society also participate. In conferences also can participate advocate of victim or offender or lawyer that is appointed by a court. The conference is organized by a development worker by decision of police that is the representative of prosecution or court. According to the results of the conference an agreement is concluded. It can envisage the obligation on the offender to apologize to the victim, to do social works, to recover the harm inflicted by a crime, to participate in the educator programs. The agreement that is attained on results a conference contains recommendations of court about possible motion of criminal process or imposition of punishment.

At the moment circles as part of criminal process function in Canada and in the North of the United States of America. In their essence circles are similar to the conferences. However, the peculiarity of the circles is that they involve the attraction of a much larger number of participants, not only members of the family, close relatives as in conferences, and also members of society, representatives of office of public prosecutor, court, advocate. Circles, unlike conferences, are structurally more difficult, it can consist of a few elements. In addition to this, the order of making decision of circle, as compared to the conference, having regard to the subject composition, is complicated. Accordingly duration of circle, as a rule, is much more.

It is visible, that application of circles, as well as domestic conferences, is problematic in the modern terms of development of society in Ukraine.

Keywords: restorative justice, circles of justice, family conferences, mediation, reconciliation.